

статистика / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту за

видами економічної діяльності 2013 р. Економічна статистика / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 338(477):316.72

Проскуріна М.О.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри шоу-бізнесу
Київського національного університету культури і мистецтв

МІСЦЕ КУЛЬТУРНИХ ІНДУСТРИЙ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу місця, яке займають культурні індустрії в національній господарській системі України. Досліджено їхній потенціал та можливості для ревіталізації економічно депресивних регіонів. Визначено основні перешкоди для перетворення культурних індустрій на повноцінну галузь економічної діяльності.

Ключові слова: культурні індустрії, національне господарство, державне регулювання економіки.

Проскуріна М.О. МЕСТО КУЛЬТУРНЫХ ИНДУСТРИЙ В СИСТЕМЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА УКРАИНЫ

Статья посвящена анализу места культурных индустрий в системе национального хозяйства Украины. Дан анализ их возможностей и потенциала для ревитализации экономически депрессивных регионов. Определены основные преграды для превращения культурных индустрий в сферу полноценной экономической деятельности.

Ключевые слова: культурные индустрии, национальное хозяйство, ревитализация региона, государственное регулирование экономики.

Proskurina M.O. THE PLACE OF CULTURAL INDUSTRIES IN SYSTEM OF NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

The article deals with analysis of the place of cultural industries in the national economic system of Ukraine. It analyzed their economic potential and opportunities to revitalize economic depressed regions. There was identified barriers for transformation cultural industries to the sphere of full economic activity.

Keywords: cultural industry, national economy, revitalization of the region, government regulation of the economy.

Постановка проблеми. На початку 2016 р. Урядом України було ратифіковано угоду з Європейською Комісією щодо співробітництва за програмою «Креативна Європа» і, зокрема, за підпрограмою «Медіа». Це програма Європейського Союзу для сектору культури та креативності. Варто зазначити, що після економічної кризи 2008 р. сектор культурних та креативних індустрій (ККІ) в країнах ЄС продемонстрував стабільність та значні темпи приросту порівняно з іншими секторами економік та розглядається як дієвий інструмент для подолання наслідків економічних спадів та стабілізації економічної ситуації. Більше того, культурні індустрії виступають як інструмент ревіталізації та перепрофілювання депресивних регіонів. Їх розвиток як сфери підприємницької діяльності дає змогу створювати унікальні інноваційні та конкурентоспроможні товари та послуги, використовуючи креативний потенціал людини. Він сприятиме прискореній та дієвій трансформації національної соціально-економічної системи на тлі підсилення ролі регіонів у контексті глобалізації. Доцільно виявити, яке місце посідають культурні та креативні індустрії в національному господарстві України, проаналізувати їхній потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання взаємозв'язку економіки, мистецтва та культури в різних аспектах піднімали у своїх роботах такі видатні економісти-дослідники, як Дж.М. Кейнс, Л. Роббінс, М. Блауг, У. Баумоль, Т. Веблен, Т. Скитовски та ін. Культура розглядалася як важливий елемент соціо-економічного середовища та рушійний фактор його розвитку. Дослідження взаємозв'язку між культурою, суспільством та економікою представлені в роботах таких економістів, як Д. Белл

(Bell D.), М. Кастельс (Castells M.), С. Леш та Дж. Уррі (S. Lash & J. Urry). Питання формування, класифікації та розвитку креативних індустрій розглядали у своїх наукових працях такі вчені, як Р. Флоріда (Florida R.), М. Харріс (Harris M.), Д. Хезмондгалш (Hesmondhalgh D.), Ч. Лендрі (Landry Ch.), Д. Тросбі (Throsby D.). Серед російських дослідників варто назвати О. Зеленцову, Н. Гладкіх, І. Кірію. Питання економічного значення культурних індустрій присвячені роботи П. Інкей (Inkei P.), Х. ван дер Поля (Pol H.van der) Д. Паувера (Power D.), Т. Ніелсена (Nielsen T.) та ін. Економічне значення фестивалів та інших масових заходів аналізують Б. Джанеско (Janeczko B.), Т. Мюльса (Mules T.), Б. Річі (Ritchie B.), К. Моуана (Maughan C.), Ф. Біанчіні (Bianchini F.), Г. Герзоні (Guerzoni G.) та ін. Досліджують принципи економіко-математичних вимірювань результатів діяльності у сфері культури А. Вреттос (Vrettos A.), Дж. Кромптон (Crompton J.L.) та ін. Очевидним є значний інтерес до ролі культурних та креативних індустрій у дослідженнях економістів зі всього світу. У вітчизняній науці надається перевага дослідженню креативного сектору економіки. Так, зокрема, питання, пов'язані з розвитком креативної економіки, функціонуванням креативних індустрій, висвітлені в роботах Л. Антошкіної, В. Базилевича, П. Бубенко, Б. Буркинського, Ю. Зайцева, О. Мельника, І. Радіонової, Н. Рудь та ін. Розвиток креативної економіки досліджують С. Киришок, Т. Галахова. Окреме ґрунтовне дослідження креативних індустрій проведено І. Вахович та О. Чуль. Індустріалізації культури та дозвілля присвячені роботи О. Копієвської, І. Петрової, Н. Цимбалюк, О. Крот та ін. Варто зазначити, що для вітчизняної науки

питання культурних індустрій є новим, проте має значний потенціал для дослідження. Як середовище підприємницької діяльності сфера культури поки що проаналізована, проте ми не можемо не врахувати той факт, що сектор культурних та креативних індустрій демонструє стрімке зростання по всьому світу, а його роль в національних економіках розвинутих країн посилюється.

Постановка завдання. Виходячи з вищезазначеного, першочерговим завданням є визначення культурних індустрій та дослідження їх місця у системі національного господарства України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з найгостріших проблем глобальної економіки є нерівність економічного та техніко-технологічного розвитку країн світу, яка полягає в необхідності подолання технологічної та економічної відсталості країн, що розвиваються, а також створення сприятливих умов для соціального прогресу всіх країн світу. Другою групою глобальних проблем є проблема освіти та нерівномірного культурного зростання. Нерівномірність та асиметричність є основними факторами, що гальмують розвиток національних та регіональних соціально-економічних систем. Міжнародні програми з розвитку культурних та креативних індустрій мають сприяти поступовому подоланню цих диспропорцій. Окремим фактором став економічний спад 2008 р. та його наслідки, які ще дають про себе знати. Ця криза відчутно вплинула на традиційні індустрії. Проте обсяг експорту креативних і культурних індустрій, який для країн Європейського Союзу становив 14%, демонстрував стійку динаміку до зростання. Цей сектор забезпечує 6 мільйонів робочих місць та 3% ВВП ЄС, що становить приблизно 500 млрд євро. У 2011 р. обсяги світової торгівлі товарами та послугами культурних та креативних індустрій становили 624 млрд дол. США. Очевидним є те, що даний сектор є більш стійким до економічних коливань та має потенціал для їх подолання. Відповідно до даних Федерального бюро економічного аналізу США та Національного фонду мистецтв, на творчі індустрії (включаючи Голлівуд) припадає 3,2% товарів та послуг, вироблених у США, що у 2011 р. становило 504 млрд дол. США. Темпи зростання частки культури та мистецтв у ВВП США випереджали туризм та авіаперевезення, і становили 2,8%. За словами Дж. Шигекава, керівника Національного фонду мистецтв США, мистецтво та культура є важливою складовою економіки США не лише завдяки своєму внеску у вигляді ідей та креативних тенденцій в інноваційну економіку, проте і як важлива складова виробничих сил та ВВП країни. Відповідно до оприлюднених даних, лише відеоіндустрія та Голлівуд забезпечують робочими місцями 310 тис. осіб, музеї та виконавські мистецтва – 100 тис. осіб, а в цілому в творчих індустріях зайнято до 2 млн [9]. Культурні індустрії набувають дедалі більшого значення в соціально-економічних системах провідних країн світу. Недаремно з кінця ХХ ст. економічній ролі цього сектору приділяється дедалі більше уваги.

Нині в Україні зацікавленість культурними та креативними індустріями стрімко зростає. Вони розглядаються як альтернативний ресурс розвитку соціально-економічного потенціалу країни та регіонів, чинник підвищення їхньої конкурентоспроможності, і модернізаційних змін національного господарства України. У структурі витрат домогосподарств витрати на культуру та розваги за період 2002–2014 рр. коливалися в межах 1,5–2% від сукупних витрат. У 2014 р. витрати на культуру та розваги

становили 100-110 грн на міс. у великих та середніх містах та близько 30 грн/міс. – у сільській місцевості, при середньомісячних загальних доходах одного домогосподарства – 4786 грн [8].

Ми проаналізували динаміку відвідувань закладів культури та приріст кількості закладів культури за період за період 1995–2014 рр., обравши за базовий показники 1995 р. (рис. 1). Цікавою є тенденція стабільного зростання кількості закладів культури за умови від'ємного значення приросту кількості відвідувань зазначених закладів. У 1997 р. відвідуваність скоротилася на 68,3% по відношенню до 1996 р. Це було зумовлено складною соціально-економічною ситуацією в країні, формуванням грошово-валютної системи та процесами приватизації. Проте протягом досліджуваного періоду цей показник не повернувся до рівня 1995 р., хоча до 2013 р. спостерігався позитивний тренд зростання. Ринок культурних індустрій характеризується високою волатильністю та залежить від моди, тенденцій, споживчої невизначеності та економічної ситуації в країні.

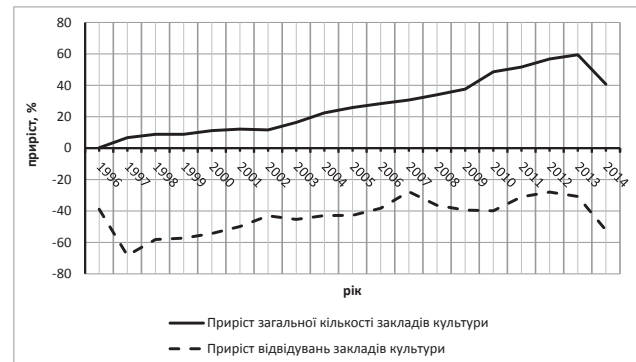

Рис. 1. Приріст відвідувань закладів культури, приріст кількості закладів культур

Визначаючи загальну кількість закладів культури, ми враховували лише театри, організаторів концертів, музеї та демонстраторів кіно, оскільки вирішили зробити акцент у першу чергу на товарах та послугах культури, що пов'язані з демонстрацією (театральні вистави, кіноперегляди, концерти та виставки). Позитивна динаміка кількості закладів культури спостерігалася в першу чергу за рахунок зростання кількості музеїв та галерей, а кількість театрів та організаторів концертів залишалася відносно стабільною. Тут треба зазначити, що до організаторів концертів не належать підприємства-промутери, нічні клуби та інші подібні концертні майданчики, а заклади культури, які можуть організувати концерти. Державною статистикою приватні підприємства не ідентифікуються. Усе це відображається на показнику відвідуваності, оскільки його можна проаналізувати виключно через кількість реалізованих білетів. У деяких випадках нині білети замінюються на флаера або браслети, таким чином відвідувач сплачує не за концерт, а за вхід до клубу. Кількість демонстраторів кіно за цей період скоротилася з 16 тис. у 1995 р. до 1,3 тис. у 2014 р. Хоча, за словами директора кінотеатру «Жовтень» Л. Горделадзе, станом на початок 2014 року в Україні працювали 466 кінотеатрів.

При аналізі економічного внеску культурних індустрій у соціально-економічний добробут населення варто пам'ятати, що наявні статистичні інструменти та дані є недостатніми. Наявні статистичні показники не охоплюють потрібним чином культурний

і креативний сектори економіки. Значна частика діяльності у сфері культури проводиться закладами, діяльність яких не класифікується як діяльність у сфері культури, а отже, і не може бути врахована. Приватні підприємці не можуть бути ідентифіковані. Електронна комерція, яка становить динамічно зростаючу частку економіки культури, не враховується повною мірою. Усе це суттєво ускладнює процес визначення внеску у добробут населення від економічної діяльності у сфері культури не лише в Україні, але і в ЄС у тому числі.

Культурні та креативні індустрії мають значний потенціал для створення нових робочих місць та генерування прибутку, одночасно формуючи культурне різноманіття, впливаючи на людський розвиток та призводячи до соціальних зрушень. У середньому частка зайнятих у сфері культурних індустрій в Україні становить, за нашими підрахунками, 1-1,2% від усього економічно-активного населення. Це в тому разі, якщо ми враховували лише показники по групі «Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок» відповідно до КВЕД-2010. Проте, зважаючи на специфіку послуг, що надаються, цей показник може становити до 6% зайнятості економічно-активного населення України. Це зумовлено тим, що види економічної діяльності культурних індустрій криються у таких статтях КВЕД-2010, як «Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок», «Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування», «Інформація та телекомунікації», «Інші види економічної діяльності». Очевидною є важливість економічної діяльності у сфері культурної та креативної індустрій. Проте відсутність конкретизації у видах діяльності та їх кількісних вимірюваннях зумовлює наявність високої похибки при аналізі та прогнозуванні економічного потенціалу даного сектору.

Русійною силою економічного розвитку будь-якої національної господарської системи є приватне підприємництво. У даному разі ми можемо сказати, що у 2014 р. кількість приватних підприємств, що провадять свою економічну діяльність у царині культурних і креативних індустрій, коливається в межах 7% від загальної кількості приватних підприємств [8]. Серед важливих кроків зі стимулювання підприємницької діяльності у сфері культурних індустрій доцільно запровадити систему страхування даного виду підприємницької діяльності, а також створення системи кредитування.

Панівне становище на українському ринку культурних товарів і послуг посідають імпорتنі продукти масової культури – фільми, книги, музика, оскільки не сформовано сприятливі умови внутрішнього ринку культурних індустрій для вітчизняних виробників. Експорт послуг приватним особам, культурних та рекреаційних послуг та експорт роялті та інших послуг, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності у 2014 р. становив близько 7,7% усього імпорту послуг, тоді як експорт – 1,1% [8]. Подібне явище є загрозою, оскільки за повної відсутності протекціоністських заходів щодо національного культурного продукту держава не має змоги розвивати власне кіновиробництво, телебачення та музичний ринок.

Державна політика у сфері культури має носити комплексний характер та узгоджувати роботу фіскальної служби України, міністерств економіки, фінансів та культури.

Висновки. З наведеного вище можна зробити такі висновки. Культурні індустрії є перспективною сферою економічної підприємницької діяльності. Внесок

культурних індустрій не обмежується лише внеском, який можна обрахувати. Вони є ідеальною ланкою між економікою та політикою. Культурні індустрії створюють не лише матеріальне багатство, проте сприяють соціальній інтеграції, консолідації населення, підвищенню рівня освіти, гордості від приналежності до певного співтовариства та спільному усвідомленню приналежності до певного історичного етапу. Культура є інструментом творення суспільних цінностей та сприяє їх досягненню, що є набагато ширшим, ніж створення матеріальних благ. Дана сфера опосередковано сприяє підвищенню ефективності економічної діяльності в суміжних галузях через створення єдиного інформаційно-комунікаційного середовища.

Креативна економіка змінює традиційні моделі економічного зростання, джерела отримання доданої вартості, розуміння факторів розміщення бізнесу. Вона висуває нові вимоги до робочої сили, виробничої інфраструктури та інституційного оточення, в порівнянні з індустріальною економікою. Цей сектор перетворюється у важливий стратегічний інструмент ревіталізації та трансформації регіонів.

Культура та інновації відіграють важливу роль у процесі залучення інвестицій, креативної робочої сили та туристів. Парадокс полягає у тому, що ми живемо в епоху, коли інформаційні технології дали змогу обмежити вплив таких показників, як час та відстань. Проте фізичне місцезнаходження та соціалізація залишаються вирішальними факторами. Ринок – як місце – залишається реальним. Міста та цілі регіони конкурують між собою щодо залучення прямих іноземних інвестицій та творчих особистостей. Для успіху вони мають запропонувати різноманітні культурні продукти, якість та стиль життя. Культура є важливим та вирішальним фактором підвищення місцевої та регіональної привабливості.

Культурні індустрії продовжують розглядатися виключно як дотаційні, тоді як переорієнтація їх на ринкові механізми, дала б змогу вирішити низку сутнісних питань, зумовлених фінансуванням. Нині вони залишаються неадаптованими до ринкових умов. Система фінансування з боку держави не є прозорою. Протягом усього періоду незалежності культурні індустрії, зокрема телебачення та музична індустрія, бурхливо розвиваються як тінювий ринок. Більше того, з боку держави не створено сприятливих умов для легалізації даного виду підприємницької діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Creative Economy Report 2008 : The challenge of assessing the creative economy towards in formed policy-making(UNCTAD/DITC/2008/2).
2. Measuring the economic contribution of cultural industries. A review and assessment of current methodological approaches. FRAMEWORK FOR CULTURAL STATISTICS HANDBOOK NO. 1. 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uis.unesco.org/culture/ Documents/FCS-handbook-1-economic-contribution-culture-en-web.pdf>.
3. Pol Hendrik Key role of cultural and creative industries in the economy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/site/worldforum06/38703999.pdf>.
4. THE ECONOMY OF CULTURE IN EUROPE. October 2006. Study on the Economy of Culture in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/culture/library/studies/cultural-economy_en.pdf.
5. UN Creative economy report (2010) «Creative economy: a feasible development opinion» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://unctad.org/es/Docs/ditctab20103_en.pdf.
6. В Україні діють лише 380 кінотеатрів із сучасною апаратурою. 30 червня 2015, 14:47 [Електронний ресурс]. – Режим

- доступу : http://ukr.lb.ua/news/2015/06/30/309632_ukraini_diyut_lishe_380_kinoteatriv.html.
7. Вахович І. Розвиток креативних індустрій: регіональний вимір : монографія / Ірина Вахович, Олена Чуль. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 288 с.
 8. Державний служба статистики України [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 9. Искусство пополняет ВВП США больше, чем туризм и авиаперевозки [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу : <http://artguide.com/news/839-iskusstvo-popolniaet-vvp-ssha-bolshie-chiem-turizm-i-aviapierievozki> – Назва з екрана.
 10. Федотова Н.Г. Сфера культуры как стратегический ресурс региона / Вестник Новгородского государственного университета. – 2011. – № 63. – С. 17-21.

УДК 351.851(477)

Шестаковська Т.Л.
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економічної теорії
Чернігівського національного технологічного університету

Холявко Н.І.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії
Чернігівського національного технологічного університету

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті обґрунтовано роль держави в регулюванні системи освіти. Визначено сутність та особливості державного регулювання освіти в сучасних умовах. Досліджено вплив ринкових відносин на функціонування закладів освіти. Систематизовано методи та інструменти державного регулювання системи освіти в ринкових умовах. Здійснено аналіз економічних методів державного регулювання системи освіти.

Ключові слова: система освіти, державне регулювання, розвиток освіти, ринкові відносини, державне фінансування, економіка знань.

Шестаковская Т.Л., Холявко Н.И. ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье обоснована роль государства в регулировании системы образования. Определена сущность и особенности государственного регулирования образования в современных условиях. Исследовано влияние рыночных отношений на функционирование учебных заведений. Систематизированы методы и инструменты государственного регулирования системы образования в рыночных условиях. Осуществлен анализ экономических методов государственного регулирования системы образования.

Ключевые слова: система образования, государственное регулирование, развитие образования, рыночные отношения, государственное финансирование, экономика знаний.

Shestakovska T.L., Kholyavko N.I. STATE REGULATION OF EDUCATION SYSTEM UNDER A MARKET ECONOMY

The role of a state in regulating the education system is substantiated. The essence and peculiarities of a state regulation of education in modern world are determined. The effect of market relations on the functioning of educational institutions is investigated. The methods and tools of a state regulation of education under the market conditions are systematized. The analysis of the economic methods of a state regulation of the education system is done.

Keywords: education system, state regulation, educational development, market relations, state financing, economics of knowledge.

Постановка проблеми. Освіта набуває особливого значення в контексті становлення економіки знань. В умовах ринкової економіки трансформується сам механізм функціонування системи освіти: з'являються нові джерела фінансування, звичним явищем стає приватна освіта, плата за навчання, змінюється процес управління освітою тощо. Сучасна логіка розвитку суспільства доводить, що відповідальність за освіту має розподілятися між багатьма суб'єктами, а не покладатись тільки на одного – державу, приватну особу або підприємство. Водночас система освіти має бути більш відкритою, гнучкою, адаптованою стосовно нових і постійно змінюваних вимог суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці приділяють достатньо велику увагу проблемам управління системою освіти, осмислення цивілізаційних зрушень, інноваційного розвитку освіти. Так, у роботах О.А. Грішної, І.С. Каленюк [1], О.В. Кукліна, В.І. Куденко, В.М. Новікова, Л.І. Паращенко [2], Л.І. Цимбал [3] та інших авто-

рів розглядаються аспекти стратегічного управління освітою, розробки стратегії та ключових пріоритетів розвитку системи освіти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблеми державного регулювання системи освіти в умовах ринкової економіки не знайшли достатнього опрацювання в науковій літературі. Так як державне регулювання системи освіти є невід'ємною складовою частиною загального механізму державного регулювання економіки в цілому, дане питання набуває особливої актуальності в сучасних ринкових умовах.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних аспектів щодо особливостей державного регулювання системи освіти в сучасних ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державне регулювання системи освіти представляє дещо іншу економічну поведінку держави стосовно суб'єктів закладів освіти. Метою регулювання є не завдання для виконання будь-яких рішень, а створення умов ефективного економічного функціону-